

Halloween i kyrkoåret

JONAS FRYKMAN

Som i alla katolska länder var firandet av Allhelgona i Kroatien hösten 1995 den stora minneshögtiden då man tänder man ljus och dekorerar gravarna med vita krysantemum. Den 1 november det året, gick jag som tiotusentals stadsbor i skymningen upp till kyrkogården Mirogoj i Zagreb. Mirogoj – fridens plats – anlades i slutet av 1800-talet och speglar den tidens önskan om att resa monument över de döda, men också om dess ekumenik. Här vilar katolska trosbekännare samman med ortodoxa, muslimer, judar, protestanter och sjundedagsadventister. Det här året var detta framförallt en plats dit man gick för att minnas offren för det just avslutade kriget där tron kunde var det som skilde vän från fiende.

Genom det tätande mörkret flämtade ljuslågorna vid gravarna och det knastrade av dröjande steg på de grusade gångarna. På en öppen plats i centrum var rest ett stort kors, nu upplyst av oräkneliga ljus och lyktor. Här hade kvinnor, äldre män och barn samlats med böjda huvuden och knäppta händer. Det var inte alla som hade en grav att gå till, men här kunde de sörja gemensamt. Saknaden omslöt och förenade dem – nästan påtagligt. Dagarna runt Allhelgona är alltse-dan hednisk tid tillfället när vegetationsåret slutar och vintervilan tar vid. Skiljelinjen mellan de levande och de döda är då som tunnast och ljuslågorna vägleder dem som finns hinsides hem. Närvaron av de nära och kära var det lätt att bli varse bland de belysta ansiktena här runt korset.

Väl tio år efteråt var jag inbjuden till en konferens om Halloween med kultur- och mediavetare i Glasgow, Skottland. Det är ju en fest

som under början av det nya millenniet fått en närmast viral spridning. I centrum av staden drog utklädda ungdomar omkring, ganska högljudda och ostadiga på benen. I skyltfönstren lockade upplysta pumpor och högvis med godis i orange och svart barnen att rycka mamma i ärmen. Halloweens religiösa, kulturella och samhälleliga påverkan har blivit en allmän angelägenhet i globaliseringens tid och var därför tacksam att diskutera också vetenskapligt.

Deltagarna kom från alla delar av Europa och från USA. De kunde ge bilder av den spänning som uppstått när Halloween till synes börjat vrida uppmärksamheten bort från det mer allvarstygda firandet av Allhelgona. I den anglosaxiska världen är seden sedan länge etablerad och befinner sig knappast på kollisionskurs med Allhelgona. Dels har de två gemensamt ursprung i förkristna bruk där man vägledde de avlidna med ljus eller eldar, något som oavlatligen framhölls från just irländskt, brittiskt och amerikanskt håll; dels är seden med ljus på gravarna inte särskilt spridd där firandet av Halloween står starkt. Istället har det varit på den europeiska kontinenten där den nya seden introducerades under sent 1900-tal, som den har väckt anstöt såväl på religiöst som antikommersiellt håll. På sina ställen har det brutit ut något som påminner om moralpanik när djävlar, spöken, monster och häxor har dykt upp på torg och gator. Särskilt har reaktionerna varit kraftiga i de katolska länderna där helgonkulten gör firandet av Allhelgona till en central ritual med ett kristet budskap i fokus. Till inte ringa mån berodde reaktionerna på att när seden dök upp i Europa så kom den att påminna mer om en karneval än om barnens strövtåg bland grannskapets hus för att tigga godis och ställa till med bus.¹

I Sverige är båda sederna nykomlingar i floran av årshögtider. Firandet av Halloween går att härleda 40 år tillbaka i tiden och seden att tända ljus på gravarna vid Allhelgona är faktiskt bara två decennier äldre. Fram till 1950-talet var det nämligen på julafton som det förekom gravljus. Det skulle dröja in på 60-talet innan den katolska ljusseden vid Allhelgona hade spritt sig från städerna ut över hela landet. Firandet har efterhand också tagits upp av kyrkan där ”det blivit

---

¹ Foley & O'Donnell 2009.

vanligt med gudstjänster med ljusritual” skriver etnologen Nils Arvid Bringéus i en översikt av årets festdagar.² Intressant nog har gravljusseden haft folklig förankring innan den blev institutionaliserad. I en tid av flitigt resande och kommunikation efter andra världskriget kom människor i kontakt med det främmande bruket och ville ta med sig det hem, skriver Mats Rehnberg i sin doktorsavhandling om spridningen av denna nya ljussed.³ Vid sekelskiftet förekom seden att tända ljus på gravarna i så gott som samtliga församlingar i landet och hade då spritt sig också till andra tidpunkter än månadsskiftet oktober/november.⁴

Likväl framstår idag Allhelgona som ursprunglig och genuin medan Halloween i bästa fall är artificiell och jippobetonad – och i värsta fall ett sätt att locka fram mörkare krafter. Varför känns vissa seder självklart riktiga medan andra framstår som artificiella och så lätta att avfärda? Har det att göra med att formen – spöken, häxor, fladdermsösk och spindelväv – väcker avsky. Eller är det själva budskapet i den speciella seden – framlockandet av mörka krafter i kontrast till åminnelsen av de kära avlidna som provocerar? Kanske pekar Halloween på att vi står inför en allmän förändring av sedernas karaktär till följd av att vi idag lever i en upplevelsekultur där också det tunga och svåra måste gullas med? Eller är det möjligen så att sederna bara till synes befinner sig på kollisionskurs med varandra och rör sig på parallella plan i vår kultur och vårt kyrkoår? Reaktionerna under konferensen i Glasgow visade att alla frågorna var aktuella, men att motsättningarna rörande budskapet ändå var djupa.

En kulturkamp

Att ta ställning mot Halloween framstod alltså som en angelägen uppgift i många europeiska länder under åren runt millennieskiftet. Budskapet stack alltför starkt i ögonen. Det uppväxande släktet borde skyddas från tomheten och det anarkistiska i seden, sades det på olika

---

2 Bringéus 1999, s. 195.

3 Rehnberg 1965.

4 Gustafsson 2006, s. 104.

håll från samhällets pedagogiska och religiösa institutioner. När utbildningsdepartementet i Moskva i februari 2003 såg hur ryska ungdomar började fira Halloween på pubar och utställningar, utklädda till vampyrer eller monster och när skräckfilmer gick upp på biograferna, höjde man rösten och ville förbjuda all form av firande inom skolorna. Den Ryska Utbildningsakademien hade redan året före lagt grunden för ett allmänt, nationellt fördömande av hela paketet:

Det är religiös satanism som bildar grunden till det moderna Halloween-firandet. Det utmanar den traditionella ryska kulturen och verkar destruktivt på alla nationella, etniska och regionala ryska kulturer och traditioner. Denna slutsats kan bekräftas genom den skarpt negativa inställningen till Halloween-firande som har uttalats av företrädare för det traditionella religiösa prästerskapet i Ryssland, inklusive den ryska ortodoxa kyrkan och islamiska och judiska organisationer.⁵

I det katolska Slovenien firades Alla Helgons dag inte bara som en central religiös högtid utan också ett tillfälle för folk att vara tillsammans runt mat och dryck, rapporterades det (Jontes 2009). Det var bara nyårsfirandet som nådde lika högt i fråga om konsumtion som denna helgdag. När så Halloween började få fotfäste även här mötte seden på ett motstånd av liknande slag som det i Ryssland, men med den skillnaden att man såg hur europeiska värden var hotade. Landet hade nyligen blivit självständigt efter Jugoslaviens upplösning och det var mycket nytt som sågs som en utmaning riktad mot den nymornade nationella kulturen. Kyrkan stod som garant för kontinuiteten i de inhemska traditionerna. Från politiskt vänsterhåll kom också kritik eftersom man såg Halloween som ett ombud för en amerikansk kapitalism vars egentliga budskap handlade om förtingligandet av mänskliga relationer och ett underminerat av arbetares kultur och klassmedvetande. Relationen mellan en muskelstark amerikansk kommersialism och de egna traditionerna var så klart asymmetrisk

---

⁵ Prokhorova 2009, s. 149.

- jätten Gluff Gluff på våldgästning i barnkammaren. I den konservativa veckotidningen *Mag* kunde man år 2002 läsa:

Choklad med bilder av gastar och liknande väsen har inget gemensamt med europeiska traditioner därför att de är produkter från amerikansk kommersialism [...] Vi tenderar att ta över Halloween i dess kommersialiserade form och kritiklöst absorbera främmande kultur utan att känna tillräckligt om våra egna traditioner. Den keltiska Halloween är inte vår. Det är i stället den indoeuropeiska tron på respekt för de döda, och den tron skall vara fast och varaktig.⁶

När gravarna på Père Lachaise i Paris garnerades med krysantemum på Allhelgona år 2004 var detta lika mycket en demonstration rörande grundläggande värden i det franska samhället som en uppslutning runt den katolska kyrkan. Kontrasten till det ytliga och kommersialiserade amerikanska inflytandet var tydlig, skrev mediavetaren Hugh O'Donnell efter att ha studerat TV-sändningarna från den dagen.⁷ Och lika självklart framstod seden som en subtil men angelägen avgränsning gentemot andra trosriktningar, i synnerhet inflytandet från den muslimska tron.

I det svenska kulturklimatet var tongångarna mer försiktiga.⁸ Kännetecknande nog gick myndighets- och folkrörelsesverige återkommande ut och varnade för formerna, inte själva budskapet och i pragmatisk anda hängde man upp sig på de konsekvenserna. Från nykterhetshåll framhölls det att ungdomar i de tidiga tonåren riskerade att hålla i sig för mycket folköl och därför uppmanade man försäljningsställena att inte tillhandahålla varan de kritiska dagarna. Räddningsverket påpekade på sin hemsida att om man dekorerade hemmen med levande ljus i kombination med ”spindelvävliknande tyger” så var dessa material alltför lättantändliga och framkallade brandfara.

Budskapet uppmärksammades och attackerades i konsekvensens

---

6 Jontes 2009, s. 253.

7 O'Donnell 2009, s. 247.

8 Frykman 2009.

namn också från religiöst engagerade. Pumpan i höstmörkret får sitt ljus från onda makter, menade t ex den i Sverige kände, finlandssvenske evangelisten, författaren och musikläraren Mårten Streng. Adressaten för hans varning var den enskilda familjen och de egna trosfränderna. Någon föreställd nationell opinion fanns det inte att falla tillbaka på:

I 2 Kor 2:11 står det ”Vad han [Satan] har för avsikter vet vi ju”. Djävulen agerar inte mållöst utan har en plan [...] Kring Halloween finns många till synes ”oskyldiga” riter som förhållig djävulen. Som kristen ska vi inte ha någonting med mörkrets gärningar att göra. Tänd gärna ljus och lyktor men använd inte en ockult symbol! På samma sätt som du inte skulle hänga ett upp-och-ner vänt kors i en kyrka, eftersom det symboliserar satanistkyrkan, så använd inte en Jack O’Lantern i ditt hem, eftersom det symboliserar att du öppnar upp ditt hem för onda andar.⁹

Varningsord höjdes också från den politiska högerkanten. Liksom i Ryssland, Slovenien och Frankrike pekade man på den kulturella utarmning och dekadens som följde i sedens fotspar.

Något nationellt och äkta utmanades av något främmande och kommersialiserat med rot i USA, sades det. På partiet Sverigedemokraternas hemsida fanns 2006 ett inlägg av politikern Rolf Weine Berg:

Halloween har etablerat sig i Sverige som den amerikanska kulturspridningens senaste landvinning [...] Samtidigt har den amerikanska kulturen genom sin hegemoni över massmedia pumpat in amerikanska impulser och sinnebilder av den amerikanska livsstilen. Påföljderna av detta ser vi i dagens Sverige [...] Mångkultur – den amerikanska inrikespolitiken – har följaktligen blivit ledstjärnan för de svenska politikerna och den svenska massmediala makten. Som alltid, införs grandios kulturimperia-

---

⁹ Streng 2013.

lism uppifrån i varje samhälle [...] Halloween har, precis som många andra seder och bruk, blivit ett ceremoniellt skal tomt på innehåll.

Mer sans och måtta utmärkte reaktionerna från auktoritativt kyrkligt håll. Firandet av Allhelgona med gravljus var en sed som var lätt att förstå och acceptera mot bakgrund av dess spridning på kontinenten och föll in i äldre, för-reformatoriska spår. Att Alla Helgons dag genom regeringsbeslut 1953 har förlagts till en lördag och sålunda blivit röd dag, sågs mest som en självklar, kalendariskt administrativ åtgärd. Det välkända buset i samband med Halloween, svarade linköpingsbiskopen Martin Modéus vid en direkt fråga från Dagens Nyheter hösten 2013, var ju också det en tradition. ”Vid jul och påsk har vi ju tomtar och påskkärringar. Jag kan tänka mig att folk var lika förfärade över det i början.” Han borde ju veta eftersom han skrivit en bok om *Tradition och liv* (2000):

För Martin Modéus är det viktigt att kunna bevara mångfalden i traditionerna. Att irländsk-amerikanska Halloween har gjort intåg på senare år är ingen katastrof. Det måste inte bara handla om döden, och det behöver inte bara handla om godis. Modéus ser gärna en balans mellan festen eller buset och det mer seriösa.

– Många plockar fram sin sorg under den här helgen. Samtidigt måste man se till barnens behov också.¹⁰

Och så satte biskopen ljuset på det som hade framkallat de kraftiga fördömandena i många länder och bland skilda grupper, och som samtidigt rymmer fröet till en förklaring varför seden väckt så lite uppståndelse i Sverige. Intervjun i Dagens Nyheter slutade med yttrandet: ”Förresten är det ju olika åldersgrupper som firar var och en på sitt håll.” Vad han sade var i praktiken att Halloween, liksom många andra av årets högtider har blivit till en barn-sed med popularitet

10 DN 2013-10-29. Tillgänglig: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/halloween-eller-alla-helgons-dag/> [2016-05-29].

också bland ungdomar. Varför skulle annars de instanser som hade fostran på programmet reagerat så starkt? Samtidigt ligger i svarets förlängning ett konstaterade att det i det svenska samhället rått en intensiv uppmärksamhet på barns liv, och det utifrån barnens egna perspektiv. Under de senaste decennierna av 1900-talet ansågs Astrid Lindgrens, Barbro Lindgrens och Lennart Hellsings land till och med inneha ”världsmästerskapet i barnkultur”¹¹.

Seden och dess marknad

Det utmärkande för Halloween i dagens Sverige är ett fokus på barn och ungdom och en nedtoning av det ideologiska innehållet, antingen detta kommit från kyrkligt eller pedagogiskt håll. Det motstånd vi har läst om ovan har kommit från dem som betraktat seden utifrån, inte dess utövare. Som etnolog frågar man ständigt efter sedernas fenomenologi: Hur blir de alls meningsbärande och fyllda med ett innehåll som förbinder aktören – barnen – med människor omkring, med föremål och miljöer. Går man inte den vägen hamnar man lätt i en tolkning att barns erfarenheter och intentioner betraktas utifrån redan knäsatta föreställningar eller trossatser. Det är vid det här laget uppenbart att Halloween och Allhelgona är förankrade i människors vardag, i handlingar och upplevelser på högst olika sätt. Vuxna har mycket att minnas och sakna, barnen mycket att upptäcka och hoppas på.

Som ofta är fallet är marknaden – den förkättrade kommersialismen – snabbare i att fånga upp vad som sker inom den trendkänsliga grupp som unga utgör. När Halloween för första gången dök upp i det svenska höstmörkret var det i en skämtbutik år 1982. Det var då direktör Bengt Olander på Buttericks i Stockholm, på uppmaning av sin USA-födda fru, importerade diverse rekvisita för sammanlagt 30 000 kronor. Frun ville kunna känna igen sig i sitt nya hemland och hade tjatat i flera år, uppgav han för tidningen Aftonbladet. Varorna såldes slut i ett nafs! För firman betydde halloweenfirandet hädanef-

---

¹¹ Jfr Löfgren 2000.

ter ständiga kassarekord. En tredjedel av företagets försäljning äger numera rum under den kritiska veckan i slutet av oktober meddelade tidningen Aftonbladet strax efter millennieskiftet.¹²

Ett par år senare grävde Bengt Olander upp villatomten för att kunna odla egna pumpor. En klar bristvara i landet utan Halloween men ett ofrånkomligt attribut om festen skulle bli autentisk. Återigen var det familjen som tryckte på - den unga dottern ville skära ut en äkta ”Jack O’Lantern”.

Steg för steg växte det så fram en agrar infrastruktur som stöttade seden – lite varstans i landet började man odla pumpor. På Öland var man först ut och deltog 2006 i årets europamästerskap i pumpastorlek med ett exemplar på över 500 kilo. År 2015 odlade ”Pumpakungen” Jonas Nilsson i Eriksöre på ön inte mindre än 150 ton pumpor inför årets säsong. ”Efter Halloween förlorar pumporna sitt värde i affärerna [...] skulle det bli några över får man plöja ner dem i åkern igen”.¹³ På mindre än tjugo år hade pumporna blivit till en av öns viktigaste lantbruksprodukter, tillgängliga på de flesta marknader och använda mer till skrämsel än i köket.

Ekonomiskt blev också konceptet tacksamt att ta upp på scener för den existerande populärkulturen – efterfrågan växte bland barnfamiljerna. Hösten 2006 firade man Halloween för första gången på Köpenhamns största turistattraktion, Tivoli. Tidigare om åren hade parken varit stängd mellan sommarsäsongen och den allt viktigare julmarknaden, som blivit allt mer central ur kommersiell synvinkel. Varje kväll mellan den 13 och 22 oktober (sammanföll med höstlovet i danska skolor) spelade *The Pumpkin Band* från olika scener och med jämna mellanrum invaderade en grupp häxor nöjesparken för att leverera skrämsel åt barn och föräldrar. En heldags ”häxpaket” för 200 kronor inkluderade spindelväv (sockervadd), ugglekräk (läsk) och kvastskaft (varm korv). Barnen kunde ta del i en teckningstävling och ett bildspel som låg ute på nätet och gav den nödvändiga förkunskapen i rysningarnas anatomi. För att bli skrämmd mot betal-

---

12 Aftonbladet 2001-10-31.

13 Barometern 2015-09-18.

ning behövde man uppenbarligen vara väl förberedd. Från Sverige anordnade bussbolagen extraturer med familjerabatt. Något senfärdigt hakade Liseberg i Göteborg på trenden. 2015 anordnas för första gången Halloween som en ”Ryslig succé” med godis, häxor och fakirer vilket det året lockade mer än 200 000 besökare. Inför kommande år lovade man att firandet skulle bli ännu mer skräckinjagande.¹⁴ Man visste då att man red på en populärkulturell våg och att seden blivit meningsbärande bland barn och ungdomar i landet. Kombinationen av skräck, barn och godis mitt i det annars helgfattiga höstmörkret visade sig förstås vara ett svårslaget koncept. År 2014 omsatte helgen mer än en miljard kronor och var efter påsken den viktigaste helgen för försäljning av lösgodis.¹⁵ Men det fanns andra drivkrafter också.

Sedlig fostran

Alla seder och traditioner med eller utan rot i ”det gamla bondesamhället” har överlag vunnit en överraskande popularitet. I media – tidningar, böcker, film, TV och radio – bearbetas numera varje årshögtid med växande frenesi. Uppmärksamheten runt Advent, Lucia, Julhelgerna, Fastan, Påsk, Kristi Himmelsfärd, Pingst, Midsommar visar heller inga tecken på att avta. Ve den folklorist som inte i god tid före Advent hinner ut med en bok om hur julen firades förr och vad man åt eller framträder i TV och berättar om forntida skrymt och skrock. Det är väl egentligen bara under semestermånaderna som det blir ett uppehåll i firandet – tills Kräftskivan kommer som ett återvändande till ordningen i augusti.

Den gamla förutsägelsen om att traditionerna skulle försvinna som en följd av modernitetens och individualismens genombrott har alltså kommit på skam. Det är visserligen sant att sederna inte längre är burna av ett lokalsamhälle där alla visste hur man firade jul eller påsk på ett rätt sätt. Men det har i sin tur gjort traditionerna mindre bjudande – och långt mer populära i den meningen att folk frivilligt

---

¹⁴ *Liseberg Halloween.*

¹⁵ DN 2014-10-29.

väljer att följa dem, böjer dem efter egna behov – eller avstår om så önskas. Det är dock inte genom media ensamt som framgången skall förstås. I barnkulturens förlovade land är det numera de minsta som börjar forma traditionerna.

Det pågår en mycket aktiv träning av den enskilda individens traditionsmedvetande skriver etnologen Orvar Löfgren.¹⁶ Han har i en studie av samtidens förtjusning över att fira årshögtider analyserat en av de mer obemärkta arenorna där barnen fostras till att bli framtidens traditionsbärare, nämligen dagis. Där har det visat sig att årshögtiderna tillhandahåller en närmast outtömlig källa för oproblematiska gemensamhetsaktiviteter på neutral grund. Behovet av att pyssla, att finna en pedagogik som inte bygger på att de gamla vanliga principerna för inläring: att läsa, skriva och räkna, gör handarbetet till en genomgående verksamhet året om. Årshögtiderna har visat sig vara denna skattkammare när det gäller att sysselsätta de små. Inför Halloween går det att ägna dagar åt att tillverka läskiga masker av häxor och monster. Egentillverkade lucior, tomtar, ljusstakar, julgranspydnader och små änglar fyller dagar fram till Julhelgen. Inför Påsk är det så dags för harar, kycklingar, målade ägg och annan rekvisita för påskkärringar och -gubbar. Midsommaren kan förberedas med ohjälpligt söta, men sneda och vinda blomsterkransar och teckningar av midsommardansen.

Det är inte bara barnen som får lära sig att fira högtider – de ting som de för med sig hem i form av teckningar och andra presenter sprider budskapet och höjer förväntningarna inom familjekretsen. Släkt och vänner koloniserar med en materiell kultur som uppmanar till firande och vet berätta att en ny generation nu har skolats in traditionerna – och ser till att få dem på sina villkor.

Föremålen – kycklingarna, tomtarna, gastarna och pepparkakorna – är jämförelsevis religionsneutrala. Det gör dem väl anpassade till ett Sverige som på kort tid utvecklats till ett mångkulturellt land präglat av viss religiös pluralism eller skepticism. Barnens egna prestationer är det centrala i det budskap som når hemmet - inte förkunnelsen om

---

16 Löfgren 2000.

Jesu födelse, död och uppståndelse. Det här är en miljö där Halloweenförberedelserna går för högvarv. Målet är att framkalla reaktioner från omgivningen, inte att erinra om fornkeltiska trosföreställningar eller amerikansk kommersialism.

I gemenskapens tjänst

Som barn-sed har Halloween på ett helt annat sätt än Allhelgona kommit att bli ett bruk som skapar lokala sammanhang, en integrerande kraft för bostadsområden och villakvarter. Bakom masker och utklädsel får barnen frikort för att gå runt till grannar, kända som okända och plinga på dörrklockan för att begära godis. En professor i folkloristik från Norge berättade för mig när hon hörde om mitt intresse för sederna, om hur det hade knackat på dörren till hennes villa på kvällen den 31 oktober. Utanför stod det ett par barn iförda groteska masker och lakan från vilka blodet droppande. Det var ingen tvekan om vad de föreställde och vad de önskade. Som erfaren folklorist med koll på almanackan hade hon påsar med godis i beredskap. När gåvan var överlämnad tog de små av sig maskerna, log, bockade och sade: ”Tack så väldigt mycket.” Varpå de glatt hoppade vidare till nästa dörr på sin rundtur.

Från Malmö berättade ett barn på insändarsidan i lokaltidningen Sydsvenska Dagbladet i oktober 2005: ”Själv så brukar jag och en kompis klä ut oss, mest för skojs skull... Sen tigger vi godis av våra föräldrar... Och sen går vi hem till honom och kollar på film.¹⁷ Från Sollentuna berättade prästen i Svenska kyrkan Kjell Dellert samma år på sin blogg, om hur han såg fram emot årets hemskaste helg som en välkommen möjlighet att uppleva äventyret ur barnet i sig själv denna dag:

Jag måste säga att jag är barnsligt förtjust i denna helg. Detta trots att jag är en stadgad 2-barnsfar som närmar sig de fyrtio, trots att jag är en ganska vänlig själ som inte alls drömmer

---

¹⁷ SDS, ”Postis”, 2006-10-06.

hemliga drömmar om att styckmörda mina grannar. Men kanske är det just därför. Kanske är det just det faktum att jag lever ett ganska tryggt och harmoniskt liv – och trivs med det – som gör att jag gillar att bli lite skrämmd ibland.¹⁸

Naturligtvis är det möjligt att lyfta fram exempel också på hur seden blev till ett irritationsmoment i grannskapet, om än de negativa reaktionerna också understryker att utövandet av seden var känd och förväntad. I Nerikes Allehanda året innan beskrev en uppretad förälder:

Efter att både lördag 29 okt och söndag 30 okt fått påringningar på dörren vid sen timme av barn i sju-tio årsåldern som iklädda skrämkmasker meddelar ”bus eller godis?” är jag nu rejält trött på denna ”tradition”. Fel dag och fel vecka och helt klart alldeles för sent för att de ska vara ute själva. De ringde på vid 21:40 i lördags, inte en vuxen i sikte. Jag och mina barn vill inte delta i detta ”firande” och var finns chansen att freda sig?¹⁹

Hösten 2015 hade Halloweenfirandet fått rejält fotfäste i landet, skolor, idrottsklubbar, nöjesfält, varuhus och festlokaler hade förberett för de mest genomgripande arrangemangen någonsin. Den 22 oktober tog sig en 21 årig man in på skolan Kronan i Trollhättan iförd mask och mörka kläder. Förtjusta barn såg den skrämmande figuren som en förlöpare till firandet och ville knäppa en bild med mobilen. Det blev de enda och sista fotona av en mördare som den dagen skrev in sig och skolan i historien – och tillfälligt punkterade Halloween. Tidningarna kunde berätta om hur familjer inte vågade öppna dörren när förklädda personer stod i farstun, barn hölls inomhus. På Blackebergs gymnasium hade man haft ”som tradition att många kommer utklädda, men vi ville inte att det skulle komma några utklädda och maskerade elever. Mördaren var maskerad. Det kändes helt fel”, sade rektorn Elisabet Sandborgh till Bromma Tidning dagen efter. ”Dels

---

18 Inlägget var publicerat i webbtidningen *Labyrint* som lades ner 2012.

19 NA 2005-10-31.

handlar det om respekt för de drabbade och om det är någon elev som tycker att det är obehagligt och skulle känna sig otrygg vill vi inte utsätta dem för det”.²⁰ Runt om i landet ställde olika arrangörer in firandet på liknande grunder.

Utanför den drabbade skolan i Trollhättan tändes tusentals ljus och lyktor bland ett hav av blommor, gosedjur och teckningar med en sista hälsning. ”Lika påtaglig som sorgen är värmen runt från stearinljusen som brinner för de döda”, kommenterade SVT i sin nyhetssändning på kvällen dagen efter när elever, kollegor och anhöriga till offren stod samlade i ljusskenet för att finna stöd hos varandra och försöka förstå. Den näraliggande kyrkan stod öppen för dem som sökte tröst.

Summary

Jonas Frykman, Ph.D., professor emeritus
Lund University, Sweden
jonas.frykman@kultur.lu.se

Halloween in the Liturgical Year

All Saints' Day is an occasion to remember, singly and together, those who have passed away. It has in a brief period of time reached a status where it is taken for granted as an important part of the Swedish annual cycle of celebrations. Since it requires none of the props that characterize other annual feasts, it has not become much commercialized. It retains its integrity by being about ourselves and those we love. In the spirit of our times, All Saints is well adapted to a mood where feelings – sorrow as well as happiness, the sense of loss and suffering – are displayed, acknowledged and taken seriously. Unlike in other countries, All Saints' Day has not in Sweden become associated with conviction, nationalism or the cultural heritage. Nor has it, like St. Lucy's Day, Christmas food or Midsummer, received the label "typically Swedish", and has thus remained a custom that cannot be expropriated by other interests.

---

²⁰ Bromma Tidning 2015-10-23.

The initial reception of Halloween has in some measure been conditioned by the fact that it occurs at the same time as All Saints. No other new custom has been so roughly treated in public debate. Its advent has been interpreted as a sign of the return of paganism, of cultural decadence, of the moral decline of youth and of commercialism's reification of all human relations. It seems paradoxical that two celebrations have come into conflict over an alleged message that neither of them actually conveys.

Halloween has developed into a children's custom, an event that entices youngsters to do what youngsters have always been interested in: to challenge and to explore areas where the adult world has not already been. Like other important feasts of the calendar, such as Christmas, New Year, Easter and Midsummer, its commercial exploitation has been profitable, which, of course, has contributed to its popularity. And like the feasts just mentioned, apart from New Year, it has established itself at knee level. Children and families are the agents, and it is to them the market turns.

The customs of Halloween and All Saints clearly engage different ages, but also different social contexts. Halloween demands mutuality and exercises social control in local society. When children come and knock they must be received kindly, or else there will be consequences. Who the children go to and who they don't reveals who is liked and who is feared in the neighbourhood. When parties are organized in schools and clubs, parents are often asked to cooperate. In this way, Halloween has helped to strengthen local society and create bonds where bonds were absent.

A scrutiny of Halloween in comparison with All Saints clearly shows the importance of raising one's gaze from a custom in order to regard its context. After all, customs and other forms of prescribed behaviour do not govern us; it is we who use them for a number of specific purposes. That is what sustains them.

Käll- och litteraturförteckning

- Bringéus, Nils- Arvid, 1999, Årets festdagar. Stockholm.
- Frykman, Jonas, 2009, "Tradition without History", i: Foley & O'Donnell 2009, s. 131-144.
- Foley, Malcolm & O'Donnell, Hugh (red.), 2009, *Treat or Trick? Halloween in a Globalising World*. Newcastle upon Tyne.
- Gustafsson, Göran, 2006, *LUKA 27 om Kyrklig sed 2002. Materialbeskrivning, resultatredovisning, analys exempel* (Meddelanden från Kyrkohistoriska arkivet i Lund. Ny följd, 8). Lund.
- Jontes, Dejan, 2009, "Resisting Halloween in Slovenia: A Case of Anti-Americanism", i: Foley & O'Donnell 2009, s. 249-258.
- Liseberg Halloween*, 2016 [webbplats]. Tillgänglig: halloween.liseberg.se.
- Löfgren, Orvar, 2000, "The Disappearance and Return of the National: the Swedish Experience 1950-2000", i: *Folklore, Heritage Politics, and Ethnic Diversity: A Festschrift to Barbro Klein*. Stockholm, s. 230-252.
- Modéus, Martin, 2000 [2015], *Tradition och liv*. Stockholm.
- O'Donnell, Hugh, 2009, "Celtic Twilight and the American Other on TF1", i: Foley & O'Donnell 2009, s. 238-248.
- Prokhorova, Larisa, 2009, "Halloween in Russia. What Makes an Unwelcome Guest Stay?", i: Foley & O'Donnell 2009, s. 145-154.
- Rehnberg, Mats, 1965, *Ljusen på gravarna och andra ljusseder: nya traditioner under 1900-talet* (Nordiska museets handlingar, 61). Diss. Stockholm.
- Streng, Mårten, 2013, "Vårt att fira halloween?", *Mårten Streng: From heart 2 heart* [blogg]. Tillgänglig: <https://martenstreng.wordpress.com/2013/10/18/vart-att-fira-halloween/>

Dagstidningar

- Aftonbladet
Barometern
Bromma Tidning
Dagens Nyheter (DN)
Nerikes Allehanda (NA)
Sydsvenska Dagbladet (SDS)